

Lelóczky Gyula

GONDOLATOK JÉZUS EVANGÉLIUMÁNAK ERKÖLCSI ÉRTÉKRENDJÉRŐL

Korai irodalmi emlék legtöbbünk számára Móricz *Légy jó mindhalálig* c. regénye, ahol megható történet keretében olvassuk Nyilas Misi keserű csalódását előbb a gyer.nek-, majd a felnőtt-társadalomban. Élénken emlékszem saját döbbenetes felismeréseimre tizennyolc éves koromban, amikor érettségi után bekerültem a felnőttek világába. Az ifjú ember nap nap után látta munkahelyén az egymás "fúrását", a könyöklést, a felfelé hajbókolást, lefelé taposást, felismerte a munkatársak között kialakuló futó vagy tartósabb szerelmi kalandokat, figyelte, hogy pénzért mennyi aljasságra hajlandó az ember, míg egy nap belényilalt a ráébredés, hogy mindez nem új, mindezt Szent János már közel kétezer éve megfogalmazta: "Minden, ami a világon van, a test kívánsága, a szem kívánsága és az élet kevélysége." (1Jn 2,16) Ezek a világ alapvető "értékei".

Ez a körülöttünk és bennünk jelenlevő "világ" nem változik, jellemzői, megnyilvánulási formái ugyanazok minden évszázadban, csupán a sajátos stílus meg a külső máz az, amit az egyes korok esetleg hozzáadnak. Mint Ádám *Az ember tragédiájában*, mi is minden korban ugyanazokat a lehúzó szenvedélyeket látjuk megnyilvánulni, mint az emberek tetteinek fő indítékait. De, ugyancsak mint Ádám, mi is halljuk az isteni szót: "Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál" – mi sem adhatjuk fel lemondóan a harcot, mert az új Ádám, a Názáreti Jézus meghozza számunkra az új emberség reményét. Tanításával, elsősorban a hegyi beszédben, új értékrendet adott követőinek, halálával és feltámadásával pedig új hajnal virradt az emberre: nem rabja többé a világ lehúzó erőinek, kiutat kapott a kátyúból, megkapta a képességet, hogy mindennapi életében Jézus értékrendjét kövesse, azaz hogy úgy éljen, mint maga Jézus. De ez a szabadság feladatot és küzdelmet jelent – a mai kor, az ezredforduló fogyasztói társadalmának embere számára talán a régebbi korokénál még nagyobb feladatot és keményebb küzdelmet.

"Nem azt kérem tőled, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól. Hiszen nem a világból valók, amint én sem vagyok a világból való." (Jn 17,15–16). Benne vagyunk a világban, de az attól való

szabadság megszerzésének és megőrzésének nem az a módja, hogy próbálunk elmenekülni belőle. Az Atya mindig meg fog óvni tőle bennünket, ha kérjük, és együttműködünk vele. A világ értékrendjének érvényesülését szüntelenül tapasztaljuk már közvetlen környezetünkön belül is. A tömegkommunikációs eszközök révén pedig ez az értékrend ébrenlétünk minden percében harsány színekkel, harsogó hangokkal bombázza érzékeinket. Hírekkel, zenével, kitalált történetekkel, reklámokkal a "világ" szüntelenül befolyásolni próbál bennünket, valamire rá akar bírni: Így viselkedj, így öltözz, ezt vedd meg, ezt tedd, ezt olvasd, ezt nézd! Úgyhogy teljes joggal kérdezheti valaki: Van-e egyáltalán esélye a keresztény tanításnak a "világ" ilyen méretű, nem szűnő, koncentrált támadásával szemben? Versenyképes-e Isten országa az "evilági várossal" szemben?

Isten országát nemcsak a kifejezetten vallásos tárgyú publikációk, adások építik, hanem minden, ami igazán emberi, szép és jó, valamilyen módon erősíti azt. De ezek mellett tengernyi a szintén a szép és a jó vonzó köntösebe burkolt, de káros befolyású anyag is. Az üdvösségtörténet jelenlegi szakaszában keveredik egymással a tiszta búza és a konkoly. Az alábbiakban megvizsgáljuk néhány egymással szembeállított értékpárban egyrészt a körülöttünk lévő, a modern tömegkommunikációs eszközök révén otthonainkba is betörő világ viselkedési normáit, másrészt a Jézus evangéliumában élénk állított keresztény magatartásformákat.

1. Elsőnek lenni minden áron – vállalni az utolsó helyet

Niccolò Machiavelli foglalta írásba először a minden skrupulus nélküli hatalomra törésnek, azaz a hatalom megtartásának és növelésének minden morális elvet figyelmen kívül hagyó, abszolút katekizmusát. Az *A fejedelem* c. könyvecskéjében a hatalom bírása érdekében megengedettnek, sőt szükségesnek tartja a gyilkosságot, hazugságot vagy bármely más, erkölcsi törvényeket sértő magatartást. Kevesen vallják be, hogy tudatosan magukévá teszik a könyvben foglalt elveket és gyakorlatot, de annál többen gyakorolják azokat – olyanok is, akik sosem hallottak Machiavelliről. S nemcsak "fejedelmekre", azaz uralkodókra, diktátorokra, politikai vezetőkre és hadvezérekre áll ez, hanem azt az élet minden szintjén megvalósulni látjuk tekintet nélkül fajra, nemre, nemzetiségre vagy vallásra. Híres, kisarkított példaként említhetünk olyan személyiségeket, mint Caligula, Napoleon, Hitler, Sztálin – vagy akár Szaddám Huszein, de megtaláljuk őket nemcsak a történelemkönyvek vagy napilapok hasábjain, hanem közvetlen környezetünkben is. A csúcson lenni, első embernek lenni mindenki között, híressé, ismertté válni: ez a kísértés igen sok embert indít arra, hogy nemtelen,

sőt kegyetlen, sőt gyilkos módszerekhez folyamodják. Attól kezdve, hogy valaki rágalmazással kitúr valakit állásából, és ő kerül helyére, vagy hogy valaki csalással megnyeri a sportbajnokságot vagy a politikai választást, egész a haláltáborok és Gulagok felállításáig roppant széles skálája, ezernyi változata van a hírért és hataloméért való aljas küzdelemnek.

Ezzel szemben Jézus elének állítja az új teremtés cselekvésirányító normáját: "Foglald el az utolsó helyet!" (Lk 14,10) "Közöttetek . . . a legnagyobb legyen olyan, mintha a legkisebb volna, az előljáró pedig, mintha szolga volna." (Lk 22,26) És példának saját magát állítja: "Úgy vagyok köztetek, mintha a szolgáltatók volnék." (Lk 22,27) "Ha tehát én, az Úr és a Mester megmostam lábatokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg." (Jn 13,14–15)

Ez a magatartás nem morbid mazochizmus, nem is álszerénység. Az alázat latin szava, *humilitas*, a *humus* szóból származik, ami termőföldet, talajt jelent, és arra emlékeztet, hogy az alázat nem más, mint a valóság talaján állás, realizmus, teremtmény voltunk elfogadása, míg a felfuvalkodottság, önteltség képzelődésen és önámításon alapul csupán. Míg a gőgjében, felfuvalkodottságában az első helyet kereső ember önmaga istene, addig a helyes módon alázatos férfi vagy nő tudomásul veszi, hogy teremtmény, és nem próbálja Isten helyét bitorolni. Jézus maga is megmutatja a főhelyekről szóló példabeszédben (Lk 14,7–11), mennyire természetes józanságból és bölcsességből fakad a jól értelmezett szerénység: aki magát megalázza, végül is maga jár jól. Bár a példabeszéd a mennyei lakodalmas asztalra és tetteink örök jutalmazására is utal, első, közvetlen értelmezésében a földi házigazdától jövő megtiszteltetést és a vendégek előtti kitüntetést juttatja kifejezésre.

De az ilyen pusztán józan megfontoláson alapuló viselkedésmód nem lenne elégségesen megalapozott és méltó az Isten országa tagjai számára. Mert ha csak azért szerény valaki, hogy a házigazda feljebb adjon neki helyet, akkor már megkapta jutalmát (vö. Mt 6,2.5.16). Isten gyermeke számára alázatos magatartásra csak Jézus új parancsa ad elegendő indítékot: "Amint én szerettelek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást." (Jn 13,34) Csak ha szeretetből fakad, lehet az alázat igazi és autentikus. Csak annak, aki szeretetből akar szolgálni, hiteles a szerénysége. Csak aki igazi, meleg együttérzésből mossa testvére lábát, követi csakugyan Jézus példáját. Az együttérző szeretet szempontjával gazdagodott alázat viszont egyszerre elveszti passzív jellegét, és pozitív előjelet kap: nem a visszahúzódság, nem a cselekvés félnék elutasítása jellemzi többé, hanem az embertársak közötti

tevékeny, kezdeményező részvételle válik, olyan tulajdonsággá, amely felkutatja az emberi szükségletet, s azt cselekvő leleményes munkával orvosolni próbálja. Azaz a hiteles keresztény alázat – a csak magára gondoló, maga szekerét egyre feljebb tolni igyekvő göggel szemben – elsősorban maga-felejtő szolgálat formájában valósul meg.

2. Gyűlölet és bosszúállás – ellenszerezetet és megbocsátás

Ezt a két kisarkított pólust maga Jézus állította párhuzamba egymással a hegyi beszédben, nem is egyszer, hanem egymás után háromszor, mintegy hármass megvilágításban:

a) "Hallottátok, hogy a régiek ezt a parancsot kapták: Ne ölj! Aki öl, állítsák a törvényszék elé. Én pedig azt mondom nektek: Már azt is állítsák a törvényszék elé, aki haragot tart embertársával." (Mt 5,21–22)

b) "Hallottátok a parancsot: Szemet szemért és fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek: Ne szálljatok szembe a gonosszal! Aki megüti a jobb arcodat, annak tartsd oda a másikat is." (Mt 5,38–40)

c) "Hallottátok a parancsot: Szeresd embertársadat, és gyűlöld ellenségedet! Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért!" (Mt 5,43–44)

Bizonyára tényként elfogadható az állítás, hogy a hatalomvágy után a legtöbb szenvedést és nyomorúságot a világon a bosszúállás okozza. A Közel-Keleten vagy Észak-Írországból a legtöbb tragikus incidens bevalottan megtorlás valami más korábbi véres eseményért. Az olaszországi maffia ismert vendetta-törvénye évszázadok óta egész napjainkig számtalan ember erőszakos halálát okozza, míg a nagyvárosok mai rablóbanda-háborúiban évente százával halnak meg tizenéves fiatalok. Véres bosszú előfordul egyes emberek között is, de a bosszúállás sokkal gyakrabban a szavak törével történik, mely sok esetben fájdalmasabb sebet ejt, mint az acélpenge. És talán ennél is ártalmasabb a szótlanosság fegyvere. Szomszédok, rokonok néha évekig nem beszélnek egymással valóságos vagy vélt sérelmek miatt. Tulajdonképpen ez is egy fajta gyilkosságnak, mert azt jelenti: számomra te meghaltál, nem létezel. Aztán ott van, mint bosszú lehetősége, az ártani akarás sokféle formája, ami lehet névtelen feljelentés, rágalmazás, tulajdonrongálás vagy a rosszakarat más megnyilvánulása. Az emberi elme igen találékony a rosszban.

S a bosszúállás végtelen árjával szemben ott áll előttünk a nemcsak értetlenségből, de bosszúból is ártatlanul keresztre szegezett Jézus, amint

hóhéraiért imádkozik: "Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek!" (Lk 23,34) A megtorlásból származó értelmetlen szenvedés kiáltó szóval mondja: egyedül a megbocsátás az ésszerű út, egyedül a sérelmek nagylelkű feledése vezet ki a retorzió vég nélküli ördögi köréből. A pusztán emberi bölcsesség is a megbocsátás ésszerűsége mellett tanúskodik. A megbocsátás ajánlását megtaláljuk már a Jézus előtti időkben is: "Ne légy bosszúálló, és ne gyűlölködj néped fiaival!" (Lev 19,18) "Ha ellenséged éhes, adj neki kenyeret, hogyha meg szomjas, adjál neki vizet!" (Péld 25,21) Természetesen a megbocsátás nem azonos a gyengeségből fakadó engedékenységgel. A nevelő szándékú büntetésre szükség lehet; a szülő büntetheti engedetlen gyermekét, a törvény büntetheti a bűnözőt. De a szülőnek, nevelőnek, bírónak is szüntelenül vizsgálnia kell önmagát, hogy döntéseiben az igazságosság nevében kimért büntetés indítéka ne bosszúvágy legyen.

A vallásos ember számára a nagylelkűség, hogy megbocsásson annak, akitől sérelem érte, kétszeresen is méltányos. Jézus példabeszéde a szívtelen szolgáról (Mt 18,21–35) nemcsak azt mutatja, hogy a pusztán igazságosság mércéjével mérve meg kell bocsátanunk az "ellenünk vétkezőknek", hisz mi is megbocsátásban részesülünk Isten részéről, de utal a két adósság közötti összehasonlíthatatlan különbségre is: amivel embertársunk tartozhat nekünk, eltöriül az adósság mellett, ami bennünket terhel bűneink miatt. Szent Pál mélyen átérezte saját adósságát Isten felé, aki "megbocsátotta minden bűnünket" (beleértve Saul egyházüldözését is), vagyis az "ellenünk szóló adóslevelet eltörölte" és "a keresztre szegezte" (Kol 2,13.14): Jézusnak, az Isten Fiának az élete bűneink ára, ezzel tartozunk Istennek. Ezért buzdítja megbocsátásra a kolosszeieket: "Viseljétek el egymást, és bocsátsatok meg egymásnak, ha valakinek panasa van a másik ellen! Ahogy az Úr megbocsátott nektek, ti is bocsátsatok meg egymásnak!" (Kol 3,13; vö. Ef 4,32.)

Jézus azonban tovább megy, többet követel, mércéje ennél is magasabb. Nem elég egyszer, kétszer, vagy akár néhányszor is megbocsátani: "hetvenszer hétszer" kell megbocsátani tudnunk (Mt 18,22). Nem elég megbocsátani és elfelejteni: szeretni kell ellenségünket, és imádkoznunk kell érte. Ne felejtjük el, hogy a kereszten kínzóíért imádkozó Jézus beszél így tanítványaihoz: "Úgy szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket!" Az ellenségeiért imádkozó Jézus példája, tehát ismét a szeretet a végső mérce. Úgy kell megbocsátanunk, ahogy maga Jézus, ahogy maga Isten megbocsát. Azt pedig tudjuk, hogy Isten "irgalma örökké tart" (Zsolt 136).

De miféle szeretetről van is itt szó? Lehetséges-e ragaszkodó, átértzett szeretettel szeretni a bennünket gyűlölő ellenséget? Lehetetlen Jézus nem kíván tőlünk. A Szentírás itt (Mt 5,44) az *agapé* szót használja, ami sem a családon belüli, gyermekek és szülők között fennálló szeretetkapcsolatot nem jelenti, sem a szerelmespár vagy a házastársak egymás iránti szerelmét, sem pedig valaki érzéseit barátai iránt, hanem azt a legyőzhetetlen jóakaratot, amely, nem törődve a kapott sérelmekkel, mindig csak a másik javát akarja. Tehát nem valami érzelemről van szó, hanem egy akarati magatartásról, amely nem ártani akar a másoknak, hanem annak javát keresi. Gyakorlati pszichológia és pedagógia is van Jézus ama parancsában, hogy imádkozzunk ellenségeinkért: akiért imádkozunk, azt már nem tudjuk igazán gyűlölni. Amikor az addig ökölbe szorult két kéz lassan imára kulcsolódik össze, a szív is szégyenleni fogja haragját.

Ez az *agapé*-fajta szeretet el akar kerülni minden erőszakot is. Jézus tanítása az erőszak kizárásáról ma aktuálisabb, mint valaha. Bár korunk civilizáltak tartja magát, legjobban mégis az ököljog imponál neki. Egyetlen korban sem lett annyi ember gyilkosság áldozata, mint ma; a sokféle irányzatú terrorizmus könyörtelenül szedi áldozatait ártatlan emberek között; a szadizmus beteges formái sohasem voltak olyan gyakoriak, mint napjainkban; alig van nagyobb város, amelynek elhagyatottabb utcáin este biztonságban végigmehetne a járókelő; s az emberiség káprázatos leleményességgel találja ki a pusztítóbbnál pusztítóbb fegyvereket. A mozik játékfilmjei egymást licitálják túl, melyik története tud több halottat produkálni, melyik tudja az erőszakos küzdelmet, kínzást, gyilkosságot elretentőbben bemutatni.

Ebben az erőszakos korban idegenebbül, de ugyanakkor aktuálisabban is hangzik Jézus szava, mint valaha: "Ne szálljatok szembe a gonosszal! Aki megüti jobb arcodat, annak tartsd oda a másikat is!" (Mt 5,38–40) Csakugyan: mintha egy más világból érkezne ez az üzenet. Jézus az önmagától és társadalomtól elidegenedett embert ismét embertársa testvérévé, Káint testvére őrzőjévé akarja tenni. Annak a tanításnak az érvényét, amelyet a magyar népi bölcsesség ezzel a mondással fejez ki: "Aki megdob kővel, dobd vissza kenyérrel", egy-egy erőszak nélküli forradalom sikere minden elméleti érvenél hatásosabban bizonyítja. Gandhi békés küzdelme India függetlenségéért, Martin Luther King erőszakot kerülő harca az amerikai négerek szabadságáért vagy a vér nélküli 1989-es magyar forradalom azt mutatja, hogy fegyver nélkül állni az elnyomó elé nagyobb bátorságot, hosszabb ideig tartó kiállást és így nagyobb türelmet is igényel, de hosszú

távon talán tartósabb eredményhez vezet, mert ez az eredmény nem mások elpusztítása által, hanem kölcsönös megegyezéssel született meg. Az ellenségszeretet és az erőszak szándékos kerülése szorosan összefügg egymással. Azt jelenti ugyanis ez a magatartásmód, hogy valaki nagyon szereti övét, népét, és értük komoly áldozatokat is hajlandó vállalni, de azok javát mégsem az elnyomó megsemmisítése révén próbálja szolgálni, s ezért a végsőkig elmegy annak érdekében, hogy erőszak alkalmazására ne kerüljön sor. A pusztán békés eszközök alkalmazásának ez a végsőkig való megkísérlése nem azonos a totális pacifizmussal és a fegyverhasználat abszolút tiltásával. Az övéinek szeretete és áldozatos szolgálata, azok életének és érdekeinek a megvédése néha a kollektív önvédelem és a honvédelem fegyveres formáit is megkívánja. Jézus nemcsak a saját békéjét akarta adni tanítványainak (vö. Jn 14,27), nemcsak megtiltotta tanítványainak a kard használatát (Mt 26,52), de azt is állította, hogy kardot hozott a földre (Mt 10,34), és – hogy Atyja házának szentségét megőrizze – maga úzte ki az árusokat a templomból, és asztalaikat felforgatta (Mt 21,12).

Az erőszaktól való tartózkodás fő indítéka az emberi élet iránti tisztelet. Ennek a tiszteletnek meg kell nyilvánulnia az élet minden korszakával és minden formájával szemben, az ember egzisztenciájának első pillanatától kezdve a természetes halál bekövetkeztéig. Ez az alapelv kategorikusan kizárja a terhesség megszakításának, az öngyilkosságnak és az eutanáziának bármilyen módját. Csak Isten határozhatja meg, hogy az Isten adta földi életnek mikor legyen vége a földön.

3. Minden kötöttségtől szabad nemi élet – állapotbeli testi és lelki tisztaság

Korunkat sokan úgy jellemzik, mint amely felszabadította az embereket az előítéletektől és az azokból származó béklyóktól a nemiséggel kapcsolatban. Nem volt korszak a történelemben, amely nagyobb szabadságot és szabadosságot tett volna lehetővé ezen a téren. Az emberiség tetteiben mindig is engedékenyebb volt, mint szavaiban. Voltak kifejezetten romlott korok is, mint a hanyatló Római Birodalom vagy a reneszánsz. De a múltban azért minden társadalomnak megvoltak a maga erkölcsi normái, és azok nem követése a közvélemény által mint rossz volt elkönnyelve. Ezzel szemben a mai pluralista társadalomban az erkölcstelenség arra tart igényt, hogy a társadalmilag elfogadott, normális, sőt jó viselkedésmód státusát kapja meg az alapvető emberi szabadságjogok nevében. A pornográfia nemcsak elárasztja az újságárus pavilonokat, mozivásznakat, a tévé képernyőjét, de

mint normális szórakozás, ismeretterjesztés, sőt művészi kifejezőmód akar helyet kapni a társadalom életében. A házasságon kívüli együttélés és a szabad szerelem mindennapos valóság, a felbomlott házasságok száma nagyobb, mint az egész életen át tartóké, a prostitúció sok országban normális üzletágnak és megélhetési módnak számít, a homoszexuális kapcsolat nem tabu többé, hanem "alternatív életforma". A katolikus egyház által képviselt normákat a nemiséggel kapcsolatban a társadalom nagy része úgy tekinti, mint idejüket múlt betarthatatlan szabályokat, melyeknek semmi közük a valóságos élethez.

A nemiség annyira az ember személyes életéhez tartozik, és a nemi életnek annyira személyes kapcsolaton kell hogy alapulnia, hogy a személytől függetlenített szexualitás – akár pornográfia, akár prostitúció formájában – emberhez nem méltó, embert lealacsonyító magatartásnak minősül. A pusztán hedonizmus bármely moralitás mércéjével mérve is erkölcstelen, s ennyit mindenki, akiben csak minimális erkölcsi érzék is van, képes belátni, függetlenül attól, hogy vallásos-e vagy sem. Az is kétségtelen, hogy a nemi életet nem lehet elvonatkoztatni két ember szerelmétől; a nemi kapcsolatnak igaz szerelem megnyilvánulásának és beteljesedésének kell lennie.

Fordítva viszont nem érvényes az állítás: szerelem érzésének nem kell szükségképpen nemi kapcsolatban végződnie. Éppen itt van a modern kor tévedése: manapság meglehetősen általánosan elfogadott az a vélemény, hogy a szerelem érzése parancs, amelynek nem szabad ellenállni, amelynek minden áron, házastársi hűtlenség vagy válás árán is, szexuális szinten is ki kell fejeződnie. Mivel pedig minden normális férfi vagy nő élete során többször lehet más és más személybe szerelmes, évek során az ember szerelmi kalandok egész sorozatát élheti meg. Ez a vélemény kizárja a házastársi hűség vagy állapotbeli hűség kötelmét (köteles voltát) vagy akár értékét is. Pedig amennyire összetartozik a szexualitás és a szerelem, annyira hozzátartozik ehhez a kettőhöz a hűség eleme is.

A hűség elsősorban Isten tulajdonsága, s az embernek saját hűségében magát Istent, Istennek népéhez való hűségét kell utánoznia. Ilyen hűségben élni pusztán emberi erővel lehetetlen lenne; Isten kegyelmével viszont nemcsak lehetséges, de egyúttal a tartós boldogság forrása is, mind a keresztény házasság, mind a cölibátus formájában. A házasság a hűséges szerelem szentsége, míg az Isten országáért vállalt cölibátus vagy szűzi életforma a Jézusban hozzánk eljött Isten hűséges szerelmének osztatlan szívvel való elfogadása és viszonzása. A keresztény házasság és a keresztény nem házas életforma kölcsönösen egymásra vannak utalva, kölcsönösen

kiegészítik egymást. Míg a házastársak mindennapi életükben Krisztus és az Egyház közötti szerelmi kapcsolatot szimbolizálják, gyermekeikben pedig ennek a szerelemnek a termékenységet jelenítik meg, a pap vagy szerzetes földi társtalanságában Krisztusnak mint az Egyház jegyesének eljövételét, a parúziát hűségesen váró szűzi Egyházat, a menyasszonyt teszi láthatóvá. Így a két életforma az üdvösségtörténet jelen szakaszában élő Egyház kettős állapotának jelképe: bár megváltottságunk befejezett tény, mégis, ugyanakkor hátra van még a tökéletes beteljesedés; egészen meg vagyunk váltva, de megváltottságunkat most még nem láthatjuk, nem tapasztalhatjuk meg teljesen; egyszerre élünk megváltottságunk, Istennel való békénk, barátságunk, Istenben lakásunk örömeiben, és az Isten színről színre látása utáni vágyakozásban. A két életforma mindegyike intés a másik számára: a házas keresztények Isten szerelmes terve beteljesedett voltára emlékeztetik a magányosokat; a cölibátus állapotában élők Jézus várt, végső eljövetelére és a jövődőben bekövetkezendő, előttünk álló dicsőségre figyelmeztetik a házасokat.

4. Saját vagy mások érdekében korlátlanul hazudni – az igazságot mondani és igazságban élni minden áron

Ismét a hegyi beszédben tanította Jézus: "Hallottátok ezt a régieknek szóló parancsot is: Ne esküdjete hamisan! . . . Én pedig azt mondom nektek: . . . Így beszéljete inkább: az igen legyen igen, a nem legyen nem!" (Mt 5,33–34,37) Jézus szavaiban a kimondott állítás az eskütelre vonatkozik, de az állítás mögött az igazmondás kötelességének kérdése van jelen. Ha a régi törvény csak a hazugságra vonatkozó esküt tiltotta meg, Jézus mindenfajta esküt megtilt azzal a megfontolással, hogy tanítványai között ne legyen soha szükség esküre, annyira magától értetődő legyen, hogy mindig az igazat mondják.

Szintén Machiavelli fogalmazta meg az államigazgatásnak azt az elvét, mely szerint egy ország vezetőjének fő feladata a szimuláció és a disszimuláció: azt a benyomást kelteni másokban, hogy az országnak nagy titkos erőforrásai vannak, bár azok valójában nincsenek meg, viszont nem mutatni a valóban meglevő (katonai) erőt. Persze kicsiben ugyanezt teszi játék közben a kártyajátékos is. Ha ellenfeleivel szemben a maga biztonsága érdekében az államnak szüksége is van titoktartásra, és nem kell elárulnia sem erejét, sem gyenge pontjait, egyes emberek és barátok között ugyanez az alapállás nem állhat fenn. Az ember azt az adottságát, hogy gondolatait, értesüléseit szóban vagy írásban másokkal közölni tudja, arra kapta, hogy

a valóság és igazság továbbadásával hidakat építsen embertársai felé. Az emberi szó hivatása, hogy az igazat és jót közvetítse.

Talán egyetlen értékkel sem élt vissza az ember anyyira, mint a szó ajándékával és a beszéd képességével. Szavai által az ember nagyon sokszor nem hidat épít embertársai felé, hanem inkább válaszfalakat, nem közvetíti, hanem elrejtí az igazságot, az emberek testvéri közösségét nem építi, hanem rombolja. Századunk több politikai rendszert is látott, amely teljes egészében hazugságon alapult, amelyben könny, újság, rádió nap nap után évtizedeken át szinte kizárólag valótlanosságokat közölt, amelynek uralma alatt a világ népessége jelentős hányadának állandóan a hazugság légkörében kellett élnie, s az egyszerű túlélés érdekében minden egyes polgárnak is szüntelenül hazudnia kellett szavaival, mosolyával, tapsával. De ezt korántsem kell úgy érteni, mintha a szabad társadalmakat elkerülné a hazugság. A piacgazdálkodás egyik negatív sajátossága, hogy a szabadsággal visszaélve, rábeszéléssel, reklámokkal, híreszteléssel nagyon sokan jónak mondják a silányt, fehérnek a feketét, igaznak azt, ami koholt, és szépnek azt, ami csúf.

Hazudni nemcsak szavakkal lehet, hanem viselkedéssel is. Emiatt nevezte Jézus a farizeusokat képmutatóknak, és hasonlította őket "fehérre meszelt sírokhoz", "amelyek kívülről szépeknek látszanak, de belülről tele vannak . . . undoksággal" (Lk 23,27). Vannak emberek, akiknek egész élete hazugság, és ha valaki sokáig hazudik életével másoknak, végül még maga is elhiszi, hogy a más az ő igazi énje. Teljes megtérésre van szükség ahhoz, hogy az ilyen ember szembe tudjon nézni igazi önmagával, és felfedezze, kicsoda és milyen is ő valójában. Mert aki hazugságban él, az nem is él tulajdonképpen. Csak a valóság létezik, azon kívül nincsen semmi, minden egyéb káprázat csupán. Csak amikor hajlandó elfogadni és vallani az igazságot, kezd az ember igazán élni. Viszont a teremtés minden részizgászága és esetleges valósága végső soron azon alapul, aki magának a "Vagyok, aki vagyok" nevet adta.

Isten, aki az örökkévalóság időnkívülségében egyszerűen van, és a lét teljes gazdagságát magában hordja, ez az Isten az abszolút valóság, minden igazság szikla alapja. S mint az egész lét, úgy minden emberi szó igazsága is ennek az Istennek az örökkévalóságban kimondott egyetlen Szava, az örök Ige függvénye. Ezért állíthatja magáról a megtestesült Ige, Jézus Krisztus: "Én vagyok . . . az igazság." (Jn 14,5) Ennek a Szónak az abszolút igazságából részesedik minden igaz emberi szó, minden igazságban élő ember. Míg a hamis ember eltaszítja magát ettől a végső Valóságtól, és

bebörtönzi magát a nemlét sötétségébe, az igaz embert ez az Igazság szabaddá teszi (vö. Jn 8,32).

5. Telhetetlenül vagyont harácsolni – Isten szegényeként megelégedni azzal, ami szükséges

Míg Jézus alig beszél a lopásról vagy javak másféle eltulajdonításáról, gyakran szól a gazdagság veszélyeiről, és országa örökösének mondja a lelki szegényeket (vö. Mt 5,3). A Máténál radikálisabb Lukács-evangéliumban Jézus minősítés nélkül egyszerűen a szegényeket nevezi boldogoknak, és a gazdagokat keményen megfenyíti (Lk 6,20.24).

A történelem során sem a gazdagság és fényűzés nem ért el olyan méreteket, mint ma, sem a szegénység, éhezés és nyomor nem taszított annyira mélyre és olyan tömegekben embereket, mint napjainkban. Tény, hogy sok gazdag ember felelősségtudattal és szociális érzékkel kezeli vagyonát abban a helyes meggyőződésben, hogy nagyobb tőkével olyan, a társadalomnak hasznos intézményeket lehet létrehozni, amelyekre kisemberek vagyonkái elégtelenek lennének. De talán ezeknél a lelkiismeretes gazdagoknál még nagyobb számú az olyan pénzes ember, aki tobzódik a jólétben, sőtét üzletekkel értelmetlenül halmozza vagy esztelen költekezéssel féktelenül fecserli a milliókat. Az ilyenekre vonatkozik Jézus figyelmeztetése, hogy nehéz a gazdagoknak bejutni a mennyek országába (Mt 19,23–24), az ilyenek ellen fakad ki Jakab apostol keserű szavakkal (Jak 5,1–6). Önmagában is balgaság millió dolláros karórát viselni, vagy harminc Rolls Royce kocsit tartani; de égbekiáltó bűn így élni akkor, amikor az emberiség nagyobbik része leírhatatlan nyomorban sínylődik. Mert mint Isten nagy családjának tagjai felelősek vagyunk egymásért, a tőlünk talán távol, a harmadik világban nyomorgó testvéreinkért is, és ki-ki tehetsége szerint felelős.

Isten a világ természeti kincseit az emberiségre bízta (lásd Ter 1,28–30), hogy azokkal sáfárkodják, azokat szükségletei szerint használja. Igaz, hogy az egyes ember magántulajdon formájában részesedik a föld javaiból; de a magántulajdon birtoklásának joga, bár szent, nem abszolút. A gazdagnak és a jómódúnak kötelessége komoly áldozatokkal segíteni a nyomorgókat. A kalkuttai Teréz anya egyik Amerikában tartott előadásának a mottója volt, hogy nem elég a feleslegből adni – úgy kell adni, hogy az fájjon. Az éhezőnek juttatott étel, a hajléktalannak juttatott lakóhely nem könyöradomány, hanem az ember legalapvetőbb jogainak a tiszteletben tartása. A

személy emberi méltóságából fakadó joga nem pusztán a létminimumon való tengődés, hanem az emberhez méltó élet.

Amikor Jézus magát az éhezővel, ruhátlanul, beteggel azonosítja (Mt 25,31–46), az nem pusztán egy jó ember mély együttérzésének kifejezése megható költői képben, hanem Isten Fiának figyelemztetése minden korok minden emberéhez, melyet halálos komolyan kell venni. Kommentárként is olvashatjuk a világitéletről szóló példabeszédet a főparancs második feléhez: "Szeresd embertársaidat, mint saját magadat" (Lk 10,27), mintegy további válaszként a kérdésre: "Kit tekintsek embertársamnak?" (Lk 10,29) Az igazságosság követelménye és a szeretet nem választható el egymástól. Jézus tanításában minden problémára a választ a találékony szeretet adja meg. A szeretet szívünk csalhatatlan iránytűje, amellyel mindig megálapíthatjuk a helyes irányt. Mi is – arra a kérdésre, mit tehetünk ténylegesen, gyakorlatilag a közelben és távolban éhező, nyomorgó testvéreinkért – a választ úgy fogjuk legbiztosabban megtalálni, ha a szívünkben levő jézusi szeretetet kérdezzük meg.

* * *

Jézus azért jött hozzánk, hogy örömét megossza velünk: ". . . hogy az én örömöm legyen bennetek is, és teljes legyen az örömötök." (Jn 15,11) Parancsaival, jótanácsaival nem nehezebbé, hanem elviselhetőbbé, emberibbé akarja tenni életünket. Ha a nekünk adott erkölcsi értékrend követése komoly erőfeszítést jelent is számunkra, az mindig könnyű teher és pontosan ránk, erőnkhez szabott iga marad (vö. Mt 11,30), mert "a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe Isten szeretete" (Róm 5,5); azt pedig tudjuk, hogy a szeretet "mindent eltűr, . . . mindent remél, mindent elvisel" (1Kor 13,7).

Kereszty Rókus

SZENT BERNÁT ÉS A MODERN AUTONÓM EMBER

Az elterjedt történeti értékelés szerint Bernát a patrisztikus teológiai hagyomány egyik utolsó és talán legnagyobb középkori képviselője; de ugyanakkor értetlenül áll a korai skolasztikában megnyilvánuló új szellemű teológiával szemben. Ez a nézet azonban meglehetősen egyoldalú és felületes. Igaz, hogy Bernát megismerte és megemésztette a patrisztika teológiáját; nemcsak Ágoston és Nagy Szent Gergely, hanem Origenész és